

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Handleiding voor de Archeologische Monumentenkaart

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Colofon

Bron voor AMK gegevens: ARCHIS

De AMK is tot stand gekomen in samenwerking met de Provincies

Redactie teksten: A. Sloos

Redactie kaartmateriaal: J.H. van Dalen, P.M. Boekenoogen

© Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed Amersfoort, 2003-2009

Deze informatie is bestemd voor organisaties die zich op het terrein van de archeologische monumentenzorg bewegen. Om de informatie te kunnen gebruiken is het noodzakelijk om over een GIS te beschikken.

Nadere informatie over de archeologische monumentenzorg is beschikbaar op de website van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: www.cultureelerfgoed.nl

Inhoud

Handleiding voor de Archeologische Monumentenkaart (AMK)	4
Inleiding	4
De totstandkoming van de AMK	4
De waardering van archeologische monumenten	5
Ruimtelijke ordening	6
Beschermingsadvies	6
Regelgeving	6

Handleiding voor de Archeologische Monumentenkaart (AMK)

Inleiding

De Archeologische Monumentenkaart (AMK) is een gedigitaliseerd bestand van alle bekende behoudenswaardige archeologische terreinen in Nederland. De kaart is bedoeld als een instrument voor de ruimtelijke ordening, ten behoeve van het beheer en de bescherming van archeologische informatie die in de bodem bewaard is gebleven. De kaart geeft de terreinen van archeologische waarde weer zoals die op het moment van verschijnen bekend waren. Met behulp van deze kaart kan bij diverse planologische beslissingen, zoals ontgrondingen, bodemsaneringen, aanleg van woonwijken, etc. rekening worden gehouden met de aanwezige archeologische waarden. De informatie waarop dit kaartbeeld is gebaseerd, bevindt zich in het centrale Archeologisch Informatiesysteem, afgekort ARCHIS.

De Archeologische Monumentenkaart is een gezamenlijk product van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed te Amersfoort en de provincies.

De AMK bestaat feitelijk uit de samengestelde Provinciale Archeologische Monumentenkaarten. In de beschrijving van de terreinen die in deze bestanden zijn opgenomen, zijn alleen die rubrieken weergegeven die consequent voor alle provincies zijn ingevuld. Het is mede daarom aan te bevelen bij het gebruik van de kaart altijd contact op te nemen met de betreffende provinciaal- of gemeentelijk archeoloog of met de betreffende regio-teams van de sector Regioservice & Beleid van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (zie www.cultureelerfgoed.nl). Inmiddels is in overleg met de provincies een standaard afgesproken, volgens welke in de toekomst de AMK onderhouden zal worden.

De totstandkoming van de AMK

Sinds de oprichting van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed in 1947 zijn tal van archeologische voorwerpen en vindplaatsen aangemeld. De vinders zijn veelal amateur-archeologen met een grote belangstelling voor de lokale geschiedenis. Zij lopen akkers af en volgen allerlei graafwerkzaamheden (ontgrondingen, aanleg van persvoerbulten, zandwinningsputten en nieuwbouwwijken) op de voet. In toenemende mate komen ook gegevens uit andere bronnen ter beschikking zoals rapporten van systematische veldkarteringen uitgevoerd door verschillende archeologische bedrijven. Deze gegevens worden opgenomen in de centrale databank ARCHIS (Archeologisch Informatie Systeem). Dit gegevensbestand vormt de basis voor de AMK.

De AMK is gebaseerd op de huidige stand van kennis en vormt dan ook altijd een momentopname. Door nieuw onderzoek en herwaardering komen er ieder jaar nieuwe terreinen bij. Bestaande terreinen moeten soms worden verwijderd doordat ze bijvoorbeeld door erosie of ontgrondingen zijn verdwenen. Nieuwe inzichten kunnen er ook toe leiden dat de begrenzing van een terrein ruimer of nauwer wordt. Ook buiten de gebieden die op de kaart staan aangegeven kunnen waardevolle archeologische resten verborgen liggen. De terreinen die in de AMK zijn opgenomen, zijn een beredeneerde selectie uit een veel groter archeologisch potentieel. De Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden probeert een eerste beeld te schetsen van de omvang van dat potentieel.

De waardering van archeologische monumenten

Het betreft hier de waardering van archeologische monumenten zoals deze door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed in overleg met de provincies is toegekend. De waardering heeft plaatsgevonden door toetsing aan een aantal criteria (zoals kwaliteit, zeldzaamheid, contextwaarde). Op het moment van toetsing was daarvoor voldoende informatie beschikbaar als gevolg van fysiek onderzoek ter plekke. De volgende drie waarderingscategorieën worden onderscheiden:

terrein van zeer hoge archeologische waarde (beschermd)

Monumenten van oudheidkundige betekenis die op grond van de genoemde criteria zijn aangewezen als behoudenswaardig. Een gedeelte is beschermd ex artikel 6 (of 4) van de Monumentenwet.

terrein van hoge archeologische waarde

Monumenten van oudheidkundige betekenis die op grond van de genoemde criteria zijn aangewezen als behoudenswaardig. Deze archeologische monumenten scoren lager op de hierboven genoemde criteria dan de monumenten van zeer hoge archeologische waarde. In een aantal gevallen kon de exacte kwaliteit en omvang van het monument nog niet worden bepaald. Wel is duidelijk dat er sprake is van een terrein van hoge archeologische waarde. De oude stads- en dorpskernen zijn o.a. in deze categorie opgenomen. Op grond van vervolgonderzoek kan een dergelijk monument alsnog bij de hogere categorie ingedeeld worden.

terrein van archeologische waarde

Monumenten van oudheidkundige betekenis die op grond de genoemde criteria zijn aangewezen als behoudenswaardig. Deze archeologische monumenten scoren lager op de hierboven genoemde criteria dan de monumenten van hoge en zeer hoge archeologische waarde.

Ruimtelijke ordening

De terreinen van de AMK kunnen, samen met de IKAW, gebruikt worden in ruimtelijke ordeningsprocessen, zoals de M.E.R, structuurplannen e.d. Het betrekken van deze kaarten en het op basis hiervan vroegtijdig verrichten van archeologisch (voor)onderzoek garandeert een volwaardige afweging van belangen.

Beschermingsadvies

Voor archeologische monumenten die niet volgens de Monumentenwet beschermd zijn, wordt gestreefd naar planologische bescherming. Dat wil zeggen dat deze monumenten worden opgenomen in bestemmingsplannen.

Voor adviezen over planologische bescherming kunt u terecht bij de provinciaal archeologen of de regio-teams van de sector Behoud van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (zie www.cultureelerfgoed.nl).

In die gevallen waar een monument op grond van de Monumentenwet is beschermd, dient de bestemming in overeenstemming te zijn met de archeologische. Voor deze monumenten geldt een in de Monumentenwet geregeld vergunningstelsel.

Voor de niet beschermde archeologische monumenten is het mogelijk om in bestemmingsplannen een aanlegvergunningstelsel van kracht te laten zijn.

Verder is het mogelijk de archeologisch waardevolle monumenten die niet volgens de Monumentenwet beschermd zijn, op te nemen in Provinciale en Gemeentelijke Monumentenverordeningen (zie bijvoorbeeld de Model Monumentenverordening zoals opgesteld door de VNG) waarin de fysieke bescherming van de monumenten geregeld is.

Regelgeving

De Monumentenwet is het belangrijkste instrument voor de bescherming van het archeologisch erfgoed in Nederland. Daarnaast kunnen met name in de sfeer van de ruimtelijke ordening (Wet op de Ruimtelijke Ordening waaronder vallen: streekplannen, structuurplannen, bestemmingsplannen) maatregelen worden genomen ten behoeve van cultuurhistorisch waardevolle monumenten. Verder bieden ook de Landinrichtingswet, de Wet Milieubeheer (MER-procedures), de Tracéwet, de Wet bodembescherming, de Ontgrondingenwet (en de provinciale ontgrondingsverordening), de Woningwet (bouw-, sloop- en aanlegvergunningen) en de Wet op de Waterhuishouding impliciet of expliciet mogelijkheden om het archeologische erfgoed te beschermen of in ieder geval bij te maken afwegingen te betrekken.

De voor de archeologische monumentenzorg belangrijkste relevante algemene begrippen en bepalingen worden hieronder kort samengevat.

Beschermde archeologische monumenten

Door de Minister van OCW aangewezen monumenten welke van algemeen belang zijn wegens daar aanwezige zaken van minstens 50 jaar oud die van belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde (Monumentenwet, art.1, b en c). Deze onroerende monumenten zijn ingeschreven in de ingevolge de monumentenwet vastgestelde registers (Monumentenwet, art. 1, d). In tegenstelling tot de gebouwde monumenten loopt de vergunningverlening bij archeologische monumenten altijd via de Minister van OCW.

Begrenzings van wettelijk beschermde monumenten

De wettelijk beschermde archeologische monumenten zijn zo goed mogelijk weergegeven op de AMK. Aangezien de aanwijzingsbesluiten van deze terreinen verwijzen naar kadastrale percelen is het – in juridische zin – alleen mogelijk de exacte begrenzingen weer te geven op een kadastrale kaart. Interpretatieverschillen zijn derhalve ook niet geheel uit te sluiten. Voor de omvang van de monumentwettelijke belemmering is de kadastrale situatie doorslaggevend.

Beschadigen etc.

Het is verboden een beschermd monument te beschadigen of te vernielen. Het is verboden zonder of in afwijking van een schriftelijke vergunning een beschermd (archeologisch) monument af te breken, te verstoren, te verplaatsen of in enig opzicht te wijzigen (Monumentenwet art.11).

Wijzigingsvergunning

Een aanvraag om vergunning als bedoeld in art.11 van de Monumentenwet moet schriftelijk worden ingediend bij Burgemeester en Wethouders. In gevallen van een beschermd archeologisch monument beslist de Minister. Burgemeester en Wethouders zenden de aanvraag derhalve onmiddellijk na ontvangst aan hem door (Monumentenwet art. 11, 12.1, 14.1, 17).

Aanlegvergunningen

Op grond van de Wet op de Ruimtelijke Ordening is het mogelijk voor een gemeente op monumenten van cultuurhistorische waarde die niet wettelijk beschermd zijn een stelsel van aanlegvergunningen van toepassing te laten zijn. In een dergelijke bepaling die in het bestemmingsplan wordt opgenomen, worden bepaalde werkzaamheden niet toegestaan zonder een schriftelijke vergunning vooraf (WRO art.10, 14, 44 e.v.).

Verdrag van Malta

Europees Verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed afgesloten in januari 1992. Artikel 5 bepaalt dat de ondertekenende landen streven naar een regeling waarbij archeologische belangen tijdig worden betrokken bij het ruimtelijke orderingsbeleid. Voorts is in dit artikel bepaald dat in de verschillende fasen van ontwikkelingsprojecten archeologen moeten worden betrokken. In artikel 6 is de verplichting opgenomen om zorg te dragen voor een financiële regeling om archeologische belangen te laten meewegen bij planning en ontwikkeling: het principe *de verstoorder betaalt*.

Opgravingen

Het doen van opgravingen in de zin van de Monumentenwet is het verrichten van werkzaamheden met als doel het opsporen of onderzoeken van monumenten, waardoor verstoring van de bodem optreedt. Het is verboden opgravingen te doen zonder een schriftelijke vergunning van de Minister van OCW. De vergunning kan worden verleend aan een rijksdienst, een instelling voor wetenschappelijk onderwijs of een gemeente (Monumentenwet, art. 45, 1 en 2).

Bedrijven en andere instellingen kunnen opgravingen verrichten onder bevoegdheid van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Voorwaarde daarvoor is dat zij beschikken over een opgravingsvergunning. Verenigingen van amateur-archeologen kunnen in incidentele gevallen opgravingen verrichten onder verantwoordelijkheid van een vergunninghoudende instantie (meestal de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed of een gemeente). In die gevallen beschikken ze over een **schriftelijke** toestemming van deze instantie.

Misbruik

In het licht van deze laatste paragrafen kan de Archeologische Monumentenkaart ook misbruikt worden. Een aantal mensen houdt zich in ons land bezig met het afstropen van archeologische monumenten, op zoek naar voorwerpen die ofwel op de eigen schoorsteenmantel, ofwel in de antiekhandel terecht komen. Behalve dat daarmee belangrijke informatie voor de archeologische wetenschap verloren gaat, berokkenen deze schatgravers onherstelbare schade aan de minder tastbare archeologische resten en veroorzaken bovendien schade en overlast voor terreineigenaren en gebruikers.

Elke vorm van schatgraverij op de op deze kaart vermelde monumenten kan derhalve worden beschouwd als een misdrijf (art. 45, lid 1, 2 van de Monumentenwet), waartegen zal worden opgetreden. Terughoudendheid bij het verstrekken van informatie aan niet-belanghebbenden is daarom verstandig.